

רשימות חוברת לח

בס"ד.

פתח דבר

לקראת חג הפסח, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — "יומן" — מחג הפסח תרצ"ב.

ובתור הוספה — הרשימה ד"פסח תש"א ניצא" (נדפסה בחוברת יו"ד ע' 35 ואילך, ובאה כאן בפיענוח מחודש).

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים"

י"א ניסן, ה'תשנ"ו
ברוקלין, נ.י.

יב' — כ' ניסן צ"ב. ריגא.

עשה סיום על מס' סנהדרין.

מכירת חמץ ליהודי ובע"ק, והיהודי מוכרו אח"כ לא"י.

כ"ק מו"ח אד"ש חתם שטר המכירה בלילה — ליל יד' — ערערו שלא יכתבו בשטר היום יום יג' וכו' כיון שהוא כבר יד'. מו"ח לא התרצה לזה וצוה לכתוב יג'. "כך ראיתי מעשה אצל כ"ק אדנ"ע שהי' חתום השטר בשעה 11 בלילה לערך ובכ"ז כתבו יג' ניסן. ויש טעם על מכירת החמץ ביג' ניסן".

סדר הג' מצות שלו על טס של כסף (פאָדנאַס).

אכילת האפיקומן בליל א' הקפיד — קודם חצות. בליל ב' נתאחר הרבה.

יום א' שחרית צוה שיגמרו תפלת שחרית קודם חצות היום. שאלתיו אם כן הוא בטל וגשם ואמר כי כ"ק אדנ"ע נהג כן. — [א"י אם בקביעות. הכותב] ופעם חפץ ליגמר תפלת השחרית — עד הלל — עד שעה 9. והתפללה ביחידות וגמרה עד שעה זו. כי היו זמנים מיוחדים, וואָס עַר האָט געלעבט ע"פ קבלה, טרוקענע קבלה.

כ"ק אדנ"ע הי' אומר שאין לנהוג בהדורים בחהמ"צ. — הטעם שלא יחול בקבלה בנדר. כ"ק מו"ח אד"ש. — לא כל שנותיו אכל כל ימי הפסח שמורה הנאפית בע"פ. אכל בכף ולא במזלג. אחר כל לקיחה אל פיו הי' קונחה. לא הי' בפיו עוד איזה מאכל בכ"א עם השמורה, לבד יין, שבו הי' מרכך את השמורה. אחרון ש"פ פלעגט ער דוקא בראַקען. גם לכורך הי' לוקח חרין שלא שרוהו במים. ואם הי' סאַלאַט הי' אוכלו אח"כ ולא ביחד עם השמורה.

כ"ק אדנ"ע הי' ניעור ליל זש"פ. אומר דא"ח ליל זש"פ. בסעודת יום אחרון ש"פ אומר ג"כ דא"ח, אבל מאמר קצר 15-20 מינוט. כ"ק אדנ"ע הי' יוצא לסעודה זו 5-4½ אחר חצות היום.

בשחווהמ"פ אין לומר "שלום עליכם".

אין להפסיק באמירת הטו' דיינו.

בברכת פרה"א אין לפטור אלא את הכזית מרור ולא זה של כורך.

כן אמרו לי (כנראה כ"ק אדנ"ע. הכותב). רבות קרה שכ"ק אדנ"ע הי' מעשן אחר אכילת האפיקומן.

כ"ק אדנ"ע הי' מבאר בהגדה: בלילה הא' — בחצי הב' כדי שיהי' אכילת האפיקומן קודם חצות. וביותר בלילה הב'. לא ע"ד פי' ההגדה כ"א ענינים ענינים. הרבה פעמים בשייכות אל הדא"ח שדבר. פעם (פסח נז'. קצת מסופקני. הכותב) דבר ע"פ ועברתי בארמ"צ משך ב' שעות ויותר. באר מלאך שרף שליח — יצירה ב"א, ועוד למעלה יותר אחה"צ וקודם הצמצום וכו'. קרה שהפסיק וחשב אבל לא אמר, ואח"כ קרא אותי ואמר לי את זה חשבתי ורשום הדברים.

בשנת נ"ז היינו במוסקבא, שאז היתה האַפּעֶרְאַצִיא אצלי. סבלתי אז יסורים גדולים, עד שקרחו כל שערותי, אבל לא הוצאתי אף אנחה אחת. ובתור פיוס הי' אומר כ"ק אדנ"ע דא"ח בשבילי, ואני הייתי שוכב ומעלה על הכתב.

ר"ה מפאַרִיץ הי' מתחלה "חסיד" של ר"מ מצ'ערנאָבֵל, וקודם נסעו לליובאַוִיץ בקש ממנו רשות "אויף אַרויס פּון פּאָדאַנסטִיעַ". כ"ק אדנ"ע אמר לאחד — שלא הי' שבע רצון משו"ת שלו — הרי יש ע' פנים לתורה, ומזה הי' החדו"ת מלפנים, אבל הרי יש ג"כ וכו' לפנים, ומהם ברו החדושים אח"כ.

מה שביאר:

כל דצריך ייתי ויפסח. הקושיא הידועה דא"נ אלא למנויו. אלא דכ"ז בזביהמ"ק, אבל עתה שהאפיקומן במקום הפסח וכו'.

אלו לא הוציא וכו' לפרעה במצרים. אבותינו — מוחין. ואלו לא הוציא המוחין, אף שהי' גאולת המדות, וכמוש"נ ומביא גואל לב"ב, בכ"ז השעבוד הי' נשאר, אף שהיתה גאולתם.

מעשה בר"א וכו' ק"ש ש"ש. יקשה מפני מה עד שבאו תלמידיהן דוקא. אלא שזה ניכר בתלמידים. ובאר בזה כ"ק אדנ"ע שהתנאים הי' שמות, וכמבואר אליעזר יהושע אל-עזר עזריי', לבד ר"ע ור"ט, שר"ע זהו — מסנ"פ, ור"ט המשכה בעולם, שהוא הי' עשיר, נתעסק עם אריסין וכו'. וצריך שהתלמידים יבואו לק"ש וכו' יחור"ע.

ימי חייך הימים וכו'. בכריה"ע היום אחר הלילה אבל בביהמ"ק, אכילת קדשים הלילה אחר היום. ימי חייך הימים לעבדעדיגע טעג. כל ימי חייך להביא הלילות שיביאו גם בלילות וכו' (ע"ד חכ"א וכו' המשיח, הנני זוכר רק זה שאמר שדבריהם באור על בן זומא. הכותב).

וארבה א"ז ואתן ל"א יצחק. כדי שיהי' רבוי צ"ל ע"י יצחק גבורות
וכמו גבורות גשמים וכו' (קצת בספק. הכותב).
ואתן לעשו אה"ש לרשת אותו. בקצרה: ואתן לאה"ש כדי לרשת
אותו.



יב' — כ' ניסן תרצ"ב. ריגא.

א. בערב פסח, תענית בכורות¹, עשה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיום² על מסכת סנהדרין.

מכירת חמץ — ליהודי ובערב קבלן³, והיהודי מוכרו אח"כ לאינו יהודי.

כ"ק מו"ח אד"ש חתם שטר המכירה בלילה — ליל יד'. ערערו שלא יכתבו בשטר היום יום יג' וכו', כיון שהוא כבר ליל יד', אבל כ"ק מו"ח אד"ש לא התרצה לזה, וצוה לכתוב יג', באמרו: "כך ראיתי מעשה אצל כ"ק אדנ"ע, שהי' חתום השטר בשעה 11 בלילה לערך, ובכל זאת כתבו יג' ניסן. ויש טעם על מכירת החמץ ביג' ניסן"⁴.

ב. כ"ק מו"ח אד"ש סדר הג' מצות שלו על טס של כסף⁵ (פאָדנאַס (מגש)).

אכילת האפיקומן: בליל א' — הקפיד לאכול קודם חצות. בליל ב' — נתאחר הרבה⁶.

ביום א' שחרית — צוה כ"ק מו"ח אד"ש שיגמרו תפלת שחרית קודם חצות היום. שאלתיו אם כן הוא הסדר ביום א' דפסח משום תפלת טל ובשמע"צ משום תפלת גשם, ואמר, כי כ"ק אדנ"ע נהג כן [איני יודע אם נהג כן בקביעות. הכותב], ופעם חפץ ליגמר תפלת השחרית — עד הלל — עד שעה 9, והתפללה ביחידות,

(1) ראה טושו"ע ואדה"ז אר"ח סת"ע.

(2) להעיר משיחת י"ט כסלו תשט"ז, שאף שאדמו"ר מהוריי"צ הי' עושה סיום, מ"מ, הי' גם מתענה.

(3) ראה הל' מכירת חמץ בשו"ע אדה"ז (נדפסו לאחרי הל' פסח — בהוצאת קה"ת תקס, ב). וראה גם "היום יום" יד ניסן: "בבית רבינו נוהגין שלא לעשות את הרב למורשה, אלא למכור לו את החמץ ובערב קבלן".

(4) פאקסימיליות משטרי מכירת חמץ של רבותינו נשיאינו מי"ג ניסן — ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תש"ז) מול ע' 20 (של אדמו"ר מהר"ש). יגדיל תורה נ"י. חוב' נח סימן מח (של אדמו"ר מהורש"ב ומהוריי"צ, ושל רבינו).

(5) ראה גם "רשימות" חה"פ תרצ"א (חוברת ה — יומן ב) ע' 18 ובהנסמן בהערה 5.

(6) ראה "רשימות" שם ע' 19 ובהנסמן בהערה 16. וראה גם תורת מנחם — התוועדיות

תשי"א ח"ב ע' 17.

וגמרה עד שעה זו. וביאר כ"ק מו"ח אד"ש בטעם הדבר — כי היו זמנים מיוחדים, וואָס עַר האָט געלעבט ע"פ קבלה, טרוקענע קבלה.

ג. כ"ק מו"ח אד"ש סיפר:

כ"ק אדנ"ע הי' אומר שאין לנהוג בהדורים בחג המצות.
— הטעם לזה הוא שלא יחול בקבלה בנדר. ביאור כ"ק מו"ח אד"ש. —

לא כל שנותיו אכל אדנ"ע כל ימי הפסח מצה שמורה הנאפית בערב פסח.

אדנ"ע נזהר ביותר משרוי, ולכן אכל בכף ולא במזלג. וגם הכף — אחר כל לקיחה אל פיו, הי' קונחה.⁷

לא הי' בפיו עוד איזה מאכל בבת אחת עם השמורה, לבד יין⁸, שבו הי' מרכך את השמורה.

אחרון של פסח פלעגט ער דוקא בראַקען (הי' נוהג לאכול דוקא שרוי)⁹.

גם: לכורך — הי' לוקח חריין שלא שרוהו במים, ובמילא לא שייך בו חשש שרוי. ואם הי' גם סאַלאַט (ששרוהו במים לנקותו, אף שנגבוהו) — הי' אוכלו אח"כ, ולא ביחד עם השמורה, מחשש שרוי.

כ"ק אדנ"ע הי' ניעור ליל שביעי של פסח¹⁰. הי' אומר דא"ח ליל שביעי של פסח. בסעודת יום אחרון של פסח הי' אומר ג"כ דא"ח, אבל רק מאמר קצר, 15-20 מינוט. כ"ק אדנ"ע הי' יוצא לסעודה זו בשעה 5-4^{1/2} אחר חצות היום¹¹.

בשבת חול המועד פסח אין לומר "שלום עליכם"¹².

(7) ראה גם שיחת אחש"פ תשי"ב ס"ט. ר"ד בעת הסעודה דליל ב' דחה"פ תש"ל סט"ו (המלך במסיבו ח"ב ע' קיב).

(8) ראה גם שיחות: חוהמ"פ ש"ת ס"ג (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 37). ליל אחש"פ תש"ב ס"ב (סה"ש תש"ב ע' 105). יום א' דחה"פ תש"ג סכ"ח (סה"ש תש"ג ע' 64). הובא בספר המנהגים חב"ד ע' 41.

(9) ראה סה"ש תש"ב שם. — נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ב ע' 30 ואילך.

(10) ראה גם "רשימות" שם ע' 22 ובהנסמן בהערה 39.

(11) ראה גם "היום יום" אחש"פ. ר"ד בעת הסעודה דיום אחש"פ תשכ"ז ס"א (המלך במסיבו ח"א ע' קסא).

(12) כ"ה גם ב"רשימות" חוברת ד' (יומן א) ע' 12 (בנוגע לשבת חוה"מ סוכות). אבל ב"היום יום" יט ניסן (ויז תשרי) — שאומרים בלחש.

אין להפסיק באמירת הטו' דיינו¹³.

בברכת בורא פרי האדמה לאכילת הכרפס שצריך לכוין להוציא גם המרור בברכה זו — אין לפטור אלא את הכזית מרור, ולא זה של כורך¹⁴. כן אמרו לי (כנראה כ"ק אדנ"ע. הכותב).

פעמים רבות קרה שכ"ק אדנ"ע הי' מעשן אחר אכילת האפיקומן.

ד. סיפר גם ע"ד ביאורי ההגדה:

כ"ק אדנ"ע הי' מבאר בהגדה: בלילה הא' — בחצי הב' של הלילה (בחלק ההגדה שלאחר ברכת המזון), כדי שיהי' אכילת האפיקומן קודם חצות. וביותר הי' מבאר בלילה הב'¹⁵.

הביאורים לא היו ע"ד פירושי ההגדה, כי אם ענינים ענינים. הרבה פעמים היו הביאורים בשייכות אל הדא"ח שדיבר באותו פרק זמן.

פעם (בפסח תרנ"ז. קצת מסופקני. הכותב) דבר על פסוק¹⁶ "ועברתי בארץ מצרים וגו' אני ה'", "אני ולא מלאך כו' שרף כו' שליח כו"¹⁷ — משך ב' שעות ויותר. וכאר ג' הענינים דמלאך שרף שליח — שקאי על יצירה בריאה ואצילות¹⁸, ועוד למעלה יותר — אחר הצמצום וקודם הצמצום וכו'.

קרה שהפסיק הדיבור, וחשב, אבל לא אמר, ואח"כ קרא אותי, ואמר לי את זה חשבתי, ורשום הדברים.

ה. ובהמשך לזה — סיפר:

בשנת תרנ"ז היינו במוסקבא¹⁹, שאז היתה האפּעֶרָאֶצִיא (הניתוח) אצלי. סבלתי אז יסורים גדולים, עד שקרחו כל שערותי,

(13) הובא גם בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כח. — נתבאר בשיחות ליל א' דחה"פ תשי"ב ס"ה ואילך. ליל ב' דחה"פ תשט"ו. ועוד.

(14) ולהעיר, שבהגש"פ (הנ"ל ע' יא) כותב רבינו: "ומכוון להוציא גם המרור של כורך" (השקו"ט בזה ע"ד הנגלה — ראה "הסדר הערוך" (ירושלים תשנ"א) ע' שכ"ז. וש"נ).

(15) ב"רשימות" שבהערה 6: "ליל ב' מבאר ההגדה".

(16) בא יב, יב. — נתבאר גם בד"ה ששת ימים גו' תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' פא ואילך).

(17) נוסח הגש"פ.

(18) אף שבדרך כלל מבואר שקאי על ביע' — ראה לקו"ת צו יב, ג. סידור (עם דא"ח)

סדר הגדה רצט, א. סה"מ תש"ה ע' 150. לקו"ש חל"ב ע' 43.

(19) להעיר מאגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רלו: "תחלת חורף תרנ"ז, לרגלי חלישות הבריאות נסע הוד כ"ק אממו"ר הרה"ק, עם כבוד אמי מורתי הרבנית שליט"א ועמדי למאסקווא לעסוק ברפואות".

אבל לא הוצאתי אף אנחה אחת. ובתור פיוס, הי' אומר כ"ק אדנ"ע דא"ח בשבילי, ואני הייתי שוכב ומעלה את הדברים על הכתב.

עוד סיפר:

ר' הלל מפאָרין הי' מתחלה "חסיד" של הרה"צ ר' מרדכי מצ'ערנאָביל, וקודם נסעו לליובאָוין (לאדמו"ר האמצעי) בקש ממנו רשות "אויף אַרויס פון פּאָדאַנסטיץ" (לצאת מהנתינות-אזרחות)²⁰.

כ"ק אדנ"ע אמר לאחד — שלא הי' שבע רצון מהשו"ת שלו — הרי יש שבעים פנים לתורה²¹, ומזה הי' החדושי-תורה מלפנים (בדורות שלפנינו), אבל הרי יש ג"כ וכו' לפנים²², ומהם בדו החדושים אח"כ²³.

*

ו. להלן מה שביאר כ"ק מו"ח אד"ש בעניני ההגדה:

"כל דצריך ייתי ויפסח":

הקושיא הידועה דהפסח אינו נאכל אלא למנויו²⁴, ואיך אפ"ל "כל דצריך ייתי ויפסח" אם אינו ממנויו. אלא, דכל זה בזמן ביהמ"ק כשהיו מקריבים הפסח, אבל עתה שאין מקריבים פסח אלא האפיקומן הוא במקום הפסח וכו'²⁵.

ז. "אלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו וכו'" אנו ובנינו ובני בנינו

משועבדים היינו לפרעה במצרים:"

אבותינו — קאי על המוחין²⁶. ואלו לא הוציא את (אבותינו) המוחין, הרי אף שהי' גאולת המדות, וכמו שנאמר "ומביא גואל לבני בניהם" (שקאי על המדות²⁷), בכל זאת השעבוד של המדות

(20) ראה גם שיחת ליל אחש"פ תרח"ץ ס"כ (סה"ש תרח"ץ ע' 276).

(21) זהר ח"א מז, ב. ח"ג כ, א. רטז, א. רכג, א. וראה במדבר"ר פי"ג, טז.

(22) כלומר: לה"פנים" דתורה — יש ג"כ וכו' (בחי' אהור).

(23) ראה גם שיחת שמח"ת תרס"א (לקו"ד ח"ד תשצד, ב): "כתיב והנה מגילה עפה כתובה פנים ואחור, מדאיכא פנים איכא גם אחור", ומסיים, שהפירושים הסברות והאוקימתות של רש"י ותוס' וכו' הם משבעים פנים לתורה, ולעומתם יש גם כאלה שהם משבעים אחור לתורה.

(24) זבחים נו, ב (במשנה). רמב"ם הל' ק"פ רפ"ב.

(25) ראה בכ"ז במבוא להגדה שלמה ע' 110. וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תש"ד ס"ג

(סה"ש תש"ד ע' 86).

(26) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תרח"ץ ס"ח (סה"ש תרח"ץ ע' 265). תרצ"ט ס"א

(סה"ש תרצ"ט ע' 323).

(27) ראה סידור (עם דא"ח) שער התפילין יז, ב. ובכ"מ.

הי' נשאר ("אנו ובנינו ובני בנינו²⁸ משועבדים היינו"), אף שהיתה גאולתם.

ח. "מעשה ברבי אליעזר וכו'" עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם הגיע זמן קריאת שמע של שחרית":

יקשה מפני מה נאמר עד שבאו תלמידיהן דוקא ואמרו להם כו', ולא עד שהגיע זמן ק"ש. אלא שענין זה צריך להיות ניכר בתלמידים, כדלקמן.

וביאר בזה כ"ק אדנ"ע, שמציאותם של התנאים ה"ז שמות של הקב"ה²⁹, וכמבואר בשמותיהם של התנאים שנזכרו כאן: רבי אליעזר — שם א"ל, רבי יהושע — שם י"ה, ועד"ז רבי אלעזר בן עזרי' — ב' השמות א"ל וי"ה. לבד רבי עקיבא ורבי טרפון, שאף שלא נתפרש זה בשמותיהם, הרי, רבי עקיבא זהו כל ענינו — מסירת נפש³⁰, ורבי טרפון ענינו המשכה בעולם, כפי שמצינו³¹ שהוא הי' עשיר, ונתעסק עם אריסין וכו'.

ומעלה זו של התנאים צריכה להיות ניכרת בתלמידים. וזהו הפירוש "עד שבאו תלמידיהם וכו'" — שצריך שהתלמידים יבואו לק"ש וכו' (של שחרית), שענינה יחודא עילאה³², שזוהי דרגתם של התנאים, שמות של הקב"ה, כנ"ל.

ט. "ימי חייך הימים וכו'":

בבריאת העולם — היום הולך אחר הלילה, אבל בביהמ"ק, אכילת קדשים — הלילה הולך אחר היום³³. וזהו "ימי חייך הימים" — לעבְּעָדִיגַע טַעַג, "כל ימי חייך להביא הלילות" — שיביאו החיות גם בלילות וכו'³⁴, שהלילות יהיו הולכים אחר הימים (ע"ד ביאור המשך

(28) בסה"ש תרצ"ט שם: "אנו ובנינו ובני בנינו, היינו ז"א ונה"י ומלכות".

(29) לכאורה הכוונה שמציאותם של התנאים היא תורה, שהיא שמותיו של הקב"ה. — וראה גם תו"א שמות מט, ב ואילך.

(30) כפי שאמר לתלמידיו "כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה — בכל נפשך, אפילו נוטל את נשמתך — אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו" (ברכות סא, ב).

(31) ראה נדרים סב, א. ויק"ר פל"ד, טז. כלה פ"א. כלה רבתי פ"ב.

(32) ראה גם שיחות ליל ב' דחה"פ תרצ"ז ע' 225). ליל א' דחה"פ

תרח"ץ ס"ט (סה"ש תרח"ץ ע' 262). ליל ב' דחה"פ תש"ג סל"ז (סה"ש תש"ג ע' 71). תש"ד ס"ח (סה"ש תש"ד ע' 88).

(33) חולין פג, סע"א. וש"נ.

(34) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תש"ג סל"ט (סה"ש תש"ג ע' 72).

הפיסקא "וחכמים אומרים וכו' לימות המשיח"³⁵ — הנני זוכר רק זה שאמר שדבריהם של חכמים הם ביאור על דרשת בן זומא הנ"ל. (הכותב).

י. "וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק":

כדי שיהי' ריבוי ("וארבה גו'") — צ"ל ע"י יצחק, שענינו גבורות, וכמו גבורות גשמים וכו'³⁶ (קצת בספק. הכותב).

יא. "ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו":

פיסקא זו נאמרה בקצרה, ופירושה: "ואתן לעשו את הר שעיר כדי לרשת אותו", כלומר, הפירוש ד"לרשת אותו" הוא (לא שעשו יורש את הר שעיר, אלא) שבנ"י יורשים את עשו, וזהו "ואתן לעשו את הר שעיר" כדי "לרשת אותו", שע"ז ירשו בני"י את עשו³⁷.



(35) ראה גם סה"ש תש"ג שם. שיחת ליל ב' דחה"פ תשח"י ס"ט (לקו"ש ח"ג בסופו).
 (36) ראה סידור (עם דא"ח) סוף שער התקיעות (רמז, א"ב): "כל השפעות ברבוי גדול הוא ע"י הגבור, כמו הגשמים שיורדים בגבורה .. וזהו וארבה את זרעו, ארבה בגי' יצחק שהוא בבחי' הגבורות כו'".

(37) ראה גם שיחות ליל ב' דחה"פ תש"ג סמ"ב (סה"ש תש"ג ע' 74). ליל א' דחה"פ תש"ה ס"ז (סה"ש תש"ה ע' 83).

פסח תש"א, ניצא.

ביצי"מ נעשו ישראל לעם, וכמוש"נ ויהי שם לגוי. ולכן ילפינן מאז דיני גרות (יבמות), שהתחילו במילתם במצרים, וסיימו אצל הר סיני בהזאה וטבילה, וכדאיתא שם.

והנה, ישנם ענינים המוכרחים דא"א בלאה"כ כלל, ענינים הבאים מתוך הרחבה, וענינים דביני לביני. ובמזונות האדם ה"ה: הא' — לחם, ונתן לי לחם לאכול, אוהב גר לתת לו לחם (). הב' — בשר, וכדרז"ל (חולין פד.) למדך תורה ד"א. ועייג"כ (יומא עה:) לחם ששאלו כהוגן בשר שלא כהוגן. ודביני ביני — הג' — ירקות, שהם דומיא דלחם מצה וכדאיתא (פסחים ט.), אבל בכ"ז אינם הכרח כ"כ. ויעוין חולין (שם) מי שיש לו מנה כו'.

והנה נפ"מ בין בני" לאו"ה, שגם הגשמיות שלהם בא מצד הקדושה דוקא — עיין אגה"ת פ ובקונטרס ומעין סק — ולכן כשהי' ברוחניות סיהרא באשלמותא בימי שלמה, הי' ג"כ איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, ולהיפך, כשחרב ביהמ"ק, ונהר יחרב ויבש, הנה גם בגשמיות ירד מצבם למוטב, וכדאיתא סוף סוטה באריכות.

ולהורות ע"ז, הנה, מצות אכילת פסח — בשר — אין עתה אחר שחרב ביהמ"ק. מצות מצה — לחם, הכרחיות — גם עתה מה"ת כמו בזמן ביהמ"ק. מצות מרור, ירקות, מה"ת אינה, כי דיו לעבד להיות כרבו, אבל זהו ע"פ שורת הדין, הבנה והשגה, סדר ההשתל' ע"פ דינה של תורה. אבל מדרבנן, ד"ס למע' מהשתל' (עיין לקו"ת נשא ואיך לא אשא פנים כו'), הנה פסקו שגם ירקות ישנם עתה.

אבל תנאי בלחם — בהכרחיות — א) שלא יהי' בהתנשאות, חמץ, כחי ועוצם ידי עשה לי גו'. ב) שאין צריך להיות טוב טעם בזה, בלא לב ולב. ולכן אף דיש טעם במצה, שלכן אסור לאכול אחר האפיקומן, ורק דלא נפיש טעמי' (פסחים), אבל אין הטעם עיקר, דלכן בלע מצה יצא (פסחים). אבל לאידך גיסא, אין צ"ל טעם מרירות במצה, כיון שהוא הכרח לקיום הגוף שכך נוצר בטבעו. משא"כ מרור, שאינו הכרח — ירקות, הרי מצ"ע צ"ל מר, דכיון דאפ"ל בלא זה, נוח לו שלא יכנס במלחמה זו. וגשמיות מצ"ע ה"ה מות — בגימט' מרור — עיין לקו"ת ד"ה להבין מ"ש בהגדה ס"ג.

והנה כל פרטים הנ"ל ה"ה דוקא בליל פסח, שהוא לילה הראשונה להיות ישראל לעם, ועדיין לא עבר עליהם אור יום, והראי' שהרי ברח העם (וכדפי' בסש"ב פ), שבחושך הלילה אין רואים האמת שה"א אמת גו', ולכן הוזקקו לכל זהירות הנ"ל, משא"כ בשאר הלילות, שהי' יום בינתיים, אוכלין חמץ ומצה ושאר ירקות.

וחמץ אסור לגמרי בליל זה, ואדרבה, אסורו מתחיל מחצות היום, אך חלק (פסחים), משא"כ שאר ירקות דמותר גם בלילה. כי, מתיקות האוכל — ירקות מתוקים — אפשר שיביא תועלת בקדושה, חמרא וריחני פקחין, אלא שלרמז שמצ"ע הוא מות, בא חיוב אכילת מרור, משא"כ ההתנשאות — חמץ — אף שלפעם צ"ל ויגבה לבו בדרכי ה', שמינית שבשמינית, הרי הם צריכים לבוא לא מענינים גשמים — לחם — כ"א מהתבוננות שעבודתו תופסת מקום מפני שנשמתו היא חלק אלק' ממעל, אל יבוש מפני המלעיגים וכו'. ואדרבה, אסור אכילת חמץ קודם לחיוב מצה, כי סומ"ר הוא הקדמה לוע"ט. והא דהקריבו שתה"ל בחה"ש, הוא, מפני שאז הוא בדוגמת לע"ל, חירות ממה"מ [ולהעיר שגם שתה"ל לא קרבו ע"ג המזבח — מכ' לבראנדט בארוכה — י"ל שהוא ע"ד וכתר מל', שלא הי' יכול להיות ע"י המן אפי' אחר הבירור, וכדאיתא בתו"א ביאורו].

והנה פסח הוא אתדל"ע, ואח"כ צ"ל אתדל"ת, ספה"ע, שע"ז באים לחה"ש, מ"ת, שאותי אתם לוקחים, וישראל ואורייתא וק' כ"ח. וספה"ע הוא בירור הגוף ונה"ב, שלכן בא משעורים, מאכל בהמה, שצריך להאיר הבהמה, ספירה מל' מספרים, אבן ספיר, מנוצצין (זהר). ומאירין אותה מט' יום, שזהו ביכולת האדם להשיג, שגם מרע"ה רק מט' שערים השיג, וחסרון שער הנו"ן נאמר ע"ז ותחסרהו מאלק' דוקא, כי שער הנו"ן הוא למע' מעולמות, שכל הבריאה היא כבהמה לגבי אדה"ע שעל הכסא, והוא בידיעת הבורא (וכמ"ש הרמב"ן בתחלת פי' עה"ת). אלא שהמ"ט שערים הם הכנה ומבוא לבוא לשער הנו"ן, שלכן נאמר תספרו — תאירו — חמשים יום. וסופרים רק מט', ובגמר המט', הרי הבהמה נהפכת לאדם, ואז מקריבין שתה"ל מחטים שהוא מאכל אדם. וזהו הנוסח שני ימים, ולא יום שני, כי ביום השני האירו שתי מדרי', ולא מדרי' שני'. ויש ב' נוסחאות בעומר — פנימית — או לעומר — מקיף [וכמ"ש אגה"ק יג'], כי באמת ההארה בפנימית, אבל אין מרגישים, עד עת קץ שוראו כל בשר גו', ולכן אמרינן לעומר.

ובהיות חה"ש המשך וסיום דחהמ"צ, שלכן לפעמים בא בחמשה

כו' (), שאין לו יום קבוע בחדש, כ"א תלוי בפסח, הרי גם בו נרמזים ג' חלוקים הנ"ל דפסח מצה מרור.

דהנה ג' שמות לחה"ש: זמן מ"ת, חה"ש, יום הבכורים. וחלוקם: מ"ת הי' גם בשנה א' ליצי"מ. חה"ש שהוא ע"ש ז' שבועות, מתחיל רק משנה הב', כי בשנה א', מ"ת, הי' ביום נא' (). בכורים רק בבואם לארץ. בעבודה: בכלל צ"ל אתדל"ע ע"י אתדל"ת, אשה מזרעת יולדת זכר, אבל הא שאתדל"ע תלוי באתדל"ת הוא בחסד עליון, כי א"ע נברא לבורא, וא"א להגיע למע' מרשו, עין עיטם. והנה בעבודה דאתדל"ת ישנם כמה מדרי', ובמדת ב"ו שהולך מן הקל אל החמור, ובקל יותר להיות יר"א ליושב אהל ולא ליושב קרנות — וכמו שלא רצו המרגלים ליכנס לארץ מטעם זה, ארץ אוכלת יושבי' — עד שארז"ל (פסחים) ע"ה אסור לאכול בשר, משא"כ ת"ח. ועד"ז שייך בכאו"א.

וזהו שתחלת הכל הי' מ"ת, ל' נתינה ומתנה, שביטל מצ"ע הגזירה דבני סוריא לא יעלו לרומי כו', ועי"ז נתקשר אתדל"ע באתדל"ת. וזה יכול להיות גם בשנה הא' ליצי"מ, קודם העבודה, כיון שהי' בחסד עליון [לקו"ת פי' בחודש השני ליצי"מ]. חה"ש, בירור המדות, וזה יגרום יום הנו"ן, אתדל"ע, רק אחר מ"ת, בטול הגזירה כנ"ל. אבל, גם אז, הרי משך זמן היו במדבר — יושבי אהל — ולא היו שייכים לעבודה בענינים הגשמיים, ובפרט בכורים שהם דוקא מפרות מובחרים ביותר, שלכן אין מביאים מפרות שבעמקים כו' (בכורים). ורק אח"כ באו לא"י, ישראל ע"ש שרית עם אלק', בגימט' הטבע, שגם בטבע נראה למע' מן הטבע, ונתוסף מצות בכורים.

ובהמשך לענינים דפסח הנ"ל, הרי בכורים, פרות היותר מובחרים, אין נוהגים אלא בפני הבית (שקלים ח' ח'), וע"ד הנ"ל במצות ק"פ. זמן מ"ת, אין בזה חלוק בין זה"ב וזה"ג. חה"ש, התלוי בספה"ע, הרי בזה"ב הי' מה"ת, משא"כ עתה שאינו אלא מד"ס, וכפסק ההלכה בשו"ע או"ח סי' תפט' ס"ו ע"פ דעת רוב הפוסקים.



פסח תש"א, ניצא.

א. ביציאת מצרים (ענינו של חג הפסח) נעשו ישראל לעם¹, וכמו שנאמר² "ויהי שם לגוי". ולכן ילפינן מאז דיני גרות (יבמות מו, א³), שהתחילו במילתם במצרים, וסיימו אצל הר סיני בהזאה וטבילה, וכדאיתא שם⁴.

ומזה מובן שעניני חג הפסח, שאז נעשו ישראל לעם — הם ענינים עיקריים בחיי בני"י.

ובהתאם לכך יש לבאר תוכן ג' הענינים דפסח מצה ומרור — שהם ענינים עיקריים דחג הפסח, שלכן "כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו"⁵ — שהם ענינים עיקריים בחיי בני"י אשר בהם מתבטא יחודם של עם ישראל לגבי שאר אומות העולם.

ב. ובהקדמה:

דהנה, בצרכי האדם ישנם ג' סוגים: (א) ענינים המוכרחים דאי אפשר בלאו הכי כלל, (ב) ענינים הבאים מתוך הרחבה, (ג) וענינים דביני לביני, שהם בבחי' ממוצע בין הענינים המוכרחים שאי אפשר בלאור-הכי כלל, לבין הענינים הבאים מתוך הרחבה, שאינם הכרח ממש שאי אפשר בלעדם כלל, אבל לאידך, אינם עניני מותרות ממש שבאים מתוך הרחבה.

וג' סוגים הנ"ל במזונות האדם — הרי הם לחם בשר וירקות, שדוגמתם הם ג' הענינים דמצה פסח ומרור:

(1) ראה גם "רשימות" חוברת י"ד ע' 20 ואילך (הוית ישראל לעם ביצי"מ ומ"ת וכו').
 (2) תבוא כו, ה (וירד מצרימה גו' ויהי שם לגוי". וראה י"ש עה"פ: "ויהי שם לגוי, מלמד שהיו ישראל מצויינים שם לגוי").
 (3) ושם (ובפרש"י): "ת"ר גר שמל ולא טבל, ר"א אומר הרי זה גר, שכן מצינו באבותינו שמלו (בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה) ולא טבלו. טבל ולא מל, ר' יהושע אומר הרי זה גר, שכן מצינו באמהות (נשותיהם) שטבלו (כדמפרש לקמן דאם לא טבלו במה נכנסו תחת כנפי השכינה) ולא מלו. וחכמים אומרים .. אין גר עד שימול ויטבול".
 (4) מו, ב: "טבילה .. מהכא ויקח משה את הדם ויזרוק על העם (משפטים כד, ח), וגמירי דאין הזאה בלא טבילה".
 (5) פסחים קטז, סע"א ואילך (במשנה).

ענין הא', המוכרח ואי אפשר בלאה"כ — לחם (מצה), כלשון הכתובים "ונתן לי לחם לאכול", "אוהב גר לתת לו לחם" (ויצא כח, כ. עקב יו"ד, יח').

ענין הב', הבא מתוך הרחבה — בשר (פסח), וכדרשת רז"ל (חולין פד, א) "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך", למדך תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון". — ועייג"כ מארז"ל (יומא עה, ב) "לחם ששאלו כהוגן" (שאי אפשר להיות בלא לחם⁶), "בשר ששאלו שלא כהוגן" (שהי' אפשר להם בלא בשר⁷).

ודביני לביני — ענין הג' — ירקות (מרור), שהם דומיא דלחם מצה, וכדאיתא בגמרא (פסחים לט, א¹⁰), אבל בכל זאת אינם הכרח כל כך. ויעוין חולין (שם) "מי שיש לו מנה יקח לפסו (לקדרתו) ליטרא ירק, עשרה מנה יקח לפסו ליטרא דגים (אבל בשר לא יאכל), חמשים מנה יקח לפסו ליטרא בשר כו"¹¹, היינו, שירקות אינם דבר המוכרח כ"כ, שלכן, מי שאין לו מנה לא יקח ליטרא ירק, כיון שיכול להתקיים גם בלא ירק, אבל לאידך, אינם מותרות לגמרי כמו בשר, שלכן לוקחם מי שיש לו מנה, אף שעדיין אינו לוקח בשר (עד שיהיו לו חמשים מנה).

ג. ואף שג' ענינים הנ"ל דלחם בשר וירקות הם אצל כל בני-האדם — הנה יש בזה נפק"מ בין בני" לאומות העולם:

מהתכונות המיוחדות דבני" — שגם הגשמיות שלהם בא מצד הקדושה דוקא (עיין אגה"ת פ"ו ובקונטרס ומעין סק¹¹). ולכן,

6) ובפרש"י עקב שם: "ודבר חשוב הוא זה שכל עצמו של יעקב אבינו על זה התפלל, ונתן לי לחם לאכול גו'".

7) פ' ראה יב, כ.

8) פרש"י שם.

9) פרש"י בשלח טז, ח (בפירושו הב'). אבל בפרש"י יומא שם: "מתוך כרס מלאה, שהרי מקנה רב הי' להם", כבפירושו עה"ת בפ"י הא': "שהרבה בהמות היו להם".

10) ושם (ובפרש"י): "ממאי דהאי מרור מין ירק הוא, אימא מרירתא דכופיא (מרה של דג שמו כן), דומיא דמצה (שהרי הוקשו), מה מצה גידולי קרקע אף מרור גידולי קרקע, ואימא כו' דומיא דמצה וכו'".

11) באגה"ת פ"ו: "בזמן שהיו ישראל במדרגה עליונה כשהיתה השכינה שורה בישראל בבהמ"ק .. לא היו מקבלים חיות לגופם רק ע"י נפש האלקית לבדה, מבחי' פנימי' השפע שמשפיע א"ס ב"ה כו'".

ובקונטרס ומעין מאמר ז': "העכו"ם הנה כל קבלת שפעם הוא מאחוריים, אבל ישראל מקבלים שפעם מהפנימית .. פנימית רצונו וחפצו האמיתי", ומוסיף, שגם "מי שחטא ופשע

כשהי' ברוחניות מצב ד"סיהרא באשלמותא" בימי שלמה¹², הי' ג"כ המצב בגשמיות באופן של שלימות, איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו¹³, ולהיפך, כשחרב ביהמ"ק, "ונהר יחרב ויבש"¹⁴, הנה גם בגשמיות ירד מצבם של בני"י למוטב, וכדאיתא בגמרא סוף סוטה באריכות.

ולהורות על זה שאצל בני"י גם הגשמיות בא מצד הקדושה דוקא, ובהתאם לכך ישנם שינויים במצבם הגשמי של בני"י — הנה, גם בהחיות דפסח מצה ומרור (שמורים על צרכיהם הגשמיים של בני"י, בשר לחם וירקות) יש שינויים בהתאם למצב הקדושה:

מצות אכילת פסח — בשר, הרחבה — אין עתה (בזמן הזה) אחר שחרב ביהמ"ק, כאמור, שכשחרב ביהמ"ק הנה גם בגשמיות ירד מצבם של בני"י, ואין אצלם ענינים של הרחבה (בשר).

מצות מצה — לחם, הכרחיות — גם עתה חיובה מן התורה¹⁵ כמו בזמן ביהמ"ק, כי לחם הוא דבר המוכרח שאי אפשר בלאה"כ גם אחר שחרב ביהמ"ק.

ומצות מרור — ירקות, שאינם הכרח כ"כ — מן התורה אינה¹⁵, כי, אמרו חז"ל¹⁶ "מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו. . . דיו לעבד להיות כרבו" (שהרי בית המקדש חרב שהוא ביתו של הקב"ה). ועד"ז בנדו"ד, שלאחרי חורבן ביהמ"ק די בלחם, דבר המוכרח בלבד, ואין צורך (לא רק בבשר, אלא אפילו) בירקות. אבל זהו ע"פ שורת הדין, הבנה והשגה, סדר ההשתלשלות, ע"פ דינה של תורה; אבל מדרכנן, דברי סופרים שלמעלה מהשתלשלות (עיין לקו"ת נשא¹⁷ בענין ואיך לא אשא פנים לישראל

.. (ש)אז מקבל שפעו כדוגמת הבע"ח ונוטל חלק בראש ממה שהמשיך לסט"א" (כמבואר באגה"ת שם) — "זה רק לפי שעה, אבל אח"כ אינו מקבל על ידן, שאין זה מקומו לקבל מבחי' אחריים. . . רק לפי שעה נוטל מהם חלקו שהמשיך להם. . . אבל אח"כ אינו מקבל מהם שפע חיותו ובהכרח שתופסק ההשפעה".

(12) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד.

(13) מ"א ה, ה (ו"ישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו גו' כל ימי שלמה").

(14) ישע"י יט, ה. איוב יד, יא. וראה זח"א ו, ב. כה, א. כו, א. ועוד. לקו"ת במדבר יג,

סע"ג. אוה"ת נ"ך (כרך ב') ע' א'נ ואילך. ובכ"מ.

(15) פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סט"ו.

(16) ברכות נח, ב (ובפרש"י).

(17) כו, א ואילך. — ושם, בביאור מארז"ל (ברכות כ, ב) "וכי לא אשא פנים לישראל

(כו') — הנה פסקו שגם ירקות ישנם עתה, שאחר שחרב ביהמ"ק יכול להיות גם דברים שאינם הכרח כ"כ.

ד. אבל, ענין הלחם והירקות שבצרכי בניי — מתבטא (בחג הפסח שבו נעשו ישראל לעם) במצה ומרור דוקא, כי:

אף שלחם הוא דבר המוכרח שאי אפשר בלאה"כ, מ"מ, יש תנאי בלחם — בהכרחיות — שיהי' באופן של מצה, ובשתיים¹⁸: (א) שלא יהי' בהתנשאות, חמץ¹⁹, שלילת ההרגש ד"כחי ועוצם ידי עשה לי גוי"²⁰, (ב) שאין צריך להיות טוב טעם בזה, היינו, שגם דבר המוכרח כלחם צ"ל בלא לב ולב²¹. ולכן אף דיש טעם במצה — שלכן אסור לאכול אחר האפיקומן "כדי שלא יעבור מפיו טעם מצה"²², ורק דלא נפיש טעמי' (פסחים קיט, ב²³) — אבל אין הטעם עיקר, דלכן, בלע מצה (שלא הרגיש הטעם) יצא (פסחים קטו, ב²⁴).

אבל לאידך גיסא, אין צריך להיות טעם מרירות במצה, היינו, שבדבר המוכרח (מספיק שיהי' בלא לב ולב, אבל) אין צורך שירגיש שזהו דבר מר — כיון שהוא הכרח לקיום הגוף, שכך נוצר בטבעו; משא"כ מרור, שאינו הכרח — ירקות — הרי הדבר מצד עצמו [לולי עבודת האדם — באופן של מלחמה — להשתמש בו באופן שיביא תועלת בקדושה, וכדלקמן] צריך להיות אצלו מר, דכיון דאפשר לו בלא זה (שהרי אינו הכרח כ"כ), נוח לו שלא יכנס במלחמה זו.

שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך, והם מדקדקים על עצמם עד כזית כו", שנשיאת פנים היא המשכה וגילוי מבחי' שלמעלה מן ההשתלשלות, "ולכן יש כח ביד חכמים להצריך לברך בהמ"ז אפילו בפחות מכשיעור שביעה שמן התורה, מפני שהן מבחי' ישא ה' פניו שלמעלה מן ההשתלשלות".

(18) ראה גם לקו"ת שה"ש יד, ד: "מצה הוא בחי' שאין בה גובה והתנשאות כלל, ואין בה טעם כלל כו".

(19) ראה לקו"ת צו יג, ג. ובכ"מ.

(20) עקב ח, יז.

(21) ע"פ לשון הכתוב דברי הימים א' יב, לג, וכפ"י ויק"ר פכ"ה, ב. הובא ברש"י שם (הערת רבינו בסה"מ תש"ט ע' 222).

(22) שו"ע אדה"ז אר"ח ר"ס תעח.

(23) ושם: "אין מפטירין אחר מצה אפיקומן". ופריך, "תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אחר הפסח הוא דלא, אבל לאחר מצה (בלא פסח) מפטירין", ומשני, "לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא אחר מצה דלא נפיש טעמיהו, אבל לאחר הפסח דנפיש טעמי' ולא מצי עבורי' לית לן בה, קמשמע לן".

(24) וראה רשב"ם שם, שרק "לכתחילה טעם מצה בעינין".

וכידוע שגשמיות מצ"ע ה"ה מות — בגימטריא מרור — עיין לקו"ת צו ד"ה להבין מ"ש בהגדה ס"ג²⁵.

ה. והנה, כל פרטים הנ"ל בלחם וירקות שצ"ל באופן של מצה ומרור — הרי הם דוקא בליל פסח, משא"כ בשאר הלילות אין חיוב דמצה ומרור:

יחודו של ליל פסח — שהוא לילה הראשונה להיות ישראל לעם, ועדיין לא עבר עליהם אור יום, היינו, שלא האיר אצלם אור הקדושה, והראי', שהרי "ברח העם"²⁶ (וכדפירש רבינו הזקן בסש"ב פל"א "דלכאור' הוא תמוה למה היתה כזאת, וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא הי' מוכרח לשלחם, אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו כו"), וזהו שלא עבר עליהם אור יום, אלא נמצאו עדיין בחשכת הלילה, שבחושך הלילה אין רואים האמת ש"ה' אלקים אמת גו"²⁷.

ולכן, בליל פסח שהיו במצב דחשכת הלילה, הוזקקו לכל זהירות הנ"ל [שהלחם — הכרחיות — יהי' מצה, ללא התנשאות, וללא טוב טעם, והירקות — דברים שאינם מוכרחים כ"כ — יהיו מצ"ע באופן של מרירות], משא"כ בשאר הלילות, שהי' יום בינתיים, מצב של אור שרואים האמת כו', אין צורך בכל זהירות הנ"ל, ולכן אוכלין חמץ²⁸ ומצה ושאר ירקות (ואין חיוב לאכול מרור).

ו. ובליל הפסח גופא יש חילוק בין חמץ לשאר ירקות — שחמץ אסור לגמרי בליל זה, ואדרבה, אסורו מתחיל מחצות היום, כדרשת חז"ל על הפסוק²⁹ "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם" (שבא "לרבות ארבעה עשר לביעור"), "ואימא מצפרא, אך חלק"³⁰ (פסחים ה, א), משא"כ שאר ירקות דמותר גם בלילה. כי:

מתיקות האוכל — ירקות מתוקים (היפך המרור) — אפשר

(25) ושם (צו יב, סע"ד ואילך): "איתא בפע"ח (שער חהמ"צ פ"ג) מרור גי' מות, ור"ל כי הגשמיות נק' מות ורע שהוא כלה ונפסד . . וע"כ צריך להיות בחי' מרור ומרירות ממה שנמשך אחר הגשמיות כו".

(26) בשלח יד, ח.

(27) ירמי' יו"ד, יו"ד.

(28) להעיר, שפסח מצרים "אין חימוצו נוהג אלא יום אחד" (פסחים צו, רע"ב).

(29) בא יב, טו.

(30) "אכין ורקין מיעוטין, אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור, ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר" (פרש"י שם).

שיביא תועלת בקדושה, וכמו "חמרא וריחני פקחין"³¹, אלא, שכדי לרמז שהגשמיות מצ"ע (קודם שמביא תועלת בקדושה) הוא מות, בא חיוב אכילת מרור.

משא"כ ההתנשאות — חמץ — אף שלפעמים צ"ל "ויגבה לבו בדרכי ה'"³², "שמינית שבשמינית"³³, הרי הם (ההגבהה והשמינית שבשמינית) צריכים לבוא לא מענינים גשמיים — לחם — כי אם מהתבוננות שעבודתו תופסת מקום למעלה, מפני שנשמתו היא "חלק אלק' ממעל"³⁴, וההגבהה היא רק בנוגע לעבודת ה' — ש"אל יבוש מפני המלעיגים וכו'"³⁵.

ולא זו בלבד שחמץ אסור לגמרי (דלא כירקות), אלא אדרבה, איסור אכילת חמץ קודם לחיוב מצה — כי, "סור מרע" (איסור אכילת חמץ) הוא הקדמה ל"ועשה טוב" (חיוב אכילת מצה)³⁶.

והא דהקריבו שתי הלחם בחג השבועות אף ש"חמץ תאפינה"³⁷ — הוא מפני שאז הוא בדוגמת לעתיד לבוא, כמארז"ל³⁸ (בענין הלוחות שניתנו בחג השבועות) "חרות על הלוחות .. א"ת חרות אלא חירות .. חירות ממלאך המות" ("הוא יצה"ר"³⁹, שנמשל לחמץ⁴⁰), ובמצב כזה, אין מקום לחשוש מחמץ, הגבהה והתנשאות כו"⁴¹.

[ולהעיר, שגם שתי הלחם דחג השבועות לא קרבו ע"ג המזבח

(31) יומא עו, ב. וש"נ (וראה תניא פ"ז).

(32) דה"ב יז, ו (וראה לקו"ת במדבר טו, ג).

(33) ראה סוטה ה, א: "ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית" (מעט גאווה —

פרש"י). וראה לקמן הערה 43.

(34) תניא רפ"ב.

(35) ראה טווא"ח ס"א ובנו"כ.

(36) להעיר, שלעיל (ס"ד) ביאר רבינו שמצה ענינה השלילה דחמץ (שלילת ההתנשאות, ושלילת הטוב טעם כו', שזהו ע"ד "סור מרע"), וכאן מדגיש את הענין החיובי דאכילת מצה, "עשה טוב" (ולהעיר מהמבואר בדרושי חסידות שאכילת מצה ענינה ענין הביטול לאלקות, ענין האמונה וכו').

(37) אמור כג, יז.

(38) שמו"ר פמ"א, ז.

(39) ב"ב טז, א.

(40) ראה לקו"ת שבהערה 19: "כי יתחמץ לבבי, המשיל הלב הנוטה להרשיע לחמץ, וכן בלשון רז"ל כאן קודם שהחמץ כאן לאחר שהחמץ. וכן משלו היצה"ר לשאור, ואמרו מי מעכב שאור שבעיסה מעכב".

(41) ראה גם לקו"ש חכ"ב ס"ע 31 ואילך. חל"ב ע' 136, ובהנסמן שם.

(נתבאר במכתב לבראנדט בארוכה⁴²). ויש לומר שהוא ע"ד "וכתר מלכות", שלא הי' יכול להיות ע"י המן אפילו אחר הבירור, וכדאיתא בתו"א ביאורו⁴³, ועד"ז בנדו"ד, שההקרה ע"ג המזבח אינה יכולה להיות בחמץ אפילו אחר הבירור, בחג השבועות].

ז. והנה, ג' הענינים דפסח מצה ומרור שבחג הפסח — מרומזים גם בחג השבועות שהוא ההמשך והסיום דחג הפסח. ובהקדמה⁴⁴:

פסח הוא אתערותא דלעילא ("נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"⁴⁵), ואח"כ צ"ל אתערותא דלתתא, שזוהי העבודה דספירת העומר, שע"י באים לחג השבועות, מתן־תורה, שעל ידה "אותי אתם לוקחים"⁴⁶, וישראל ואורייתא וקב"ה כולא חד⁴⁷.

וספה"ע הוא בירור הגוף ונפש הבהמית — שלכן בא העומר משעורים, מאכל בהמה⁴⁸, שצריך להאיר הבהמה — שזהו התוכן דספירה, מלשון מספרים, אבן ספיר, מנוצצין (זהר ח"ב קלו, ב⁴⁹), ענין האור.

42) במכתב שכתב רבינו להרב בראנדט — מענה על כמה שאלות, וביניהם "מה שהקשה אתולע"י הובא בשל"ה ה' שבועות והוא מזח"ב קפג: שבשבועות הי' קרב חמץ ע"ג המזבח והיינו שתה"ל, וקשה ממנחות עב: דאיתא שם שתי הלחם לאו בני הקרבה ניהוו, ועל זה מתחיל רבינו לבאר ש"פשיטא דלכ"ע אין שתה"ל עצמן נשרפין ע"ג המזבח", ומאריך בזה (י"ל בעזה"י בפ"ע). וראה גם מכתב רבינו באגרות־קודש ח"א ע' שח ואילך.

43) ראה תו"א מג"א צא, ב: "יש בחי' המן לאחר הבירור שנכלל בקדושה, והוא ויגבה לבו בדרכי ה' .. וזהו ענין שהת"ח צריך להיות בו שמינית שבשמינית .. והגבהה והעלאה זו הוא בחי' התנשאות דקדושה בחי' המן לאחר הבירור, ומקורה ושרשה למעלה באורות עליונים הם בחינת לבוש וסוס, כי הלבוש הוא ה' מלך גאות לבש בבחי' גאות והתנשאות, וסוס בגימטריא כ"פ ס"ג, משא"כ בחי' כתר מלכות .. אין בזלעז"ז בבחי' המן בחי' זו כלל, אלא היא בחי' בטול רצון ממש, נעשה קודם לנשמע כו". ושם צב, א: "הכתר .. נעשה רק ע"י ישראל שהם מקדשי שמך ע"י נעשה ונשמע בחי' בטול בא"ס דוקא, ולא ע"י גסות בחי' המן אפי' אחר הבירור שיתברר בקדושה".

44) בהבא לקמן — ראה לקו"ת ויקרא ג, א. אמור לה, ב ואילך. במדבר יו"ד, א ואילך. שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

45) נוסח הגדה של פסח.

46) לשון חז"ל — תנחומא אמור יז. וראה שמו"ר פל"ג, ו: "הקב"ה נתן תורה לישראל ואומר להם לי אתם לוקחים". וראה תניא פמ"ז.

47) ראה זח"ג עג, א.

48) סוטה רפ"ב (וראה פסחים ג, סע"ב). — וראה לקו"ת אמור ובמדבר שם.

49) ושם: "השמים מספרים .. מאי מספרים .. דנהרין ונציצין בנציצו דנהורא עלאה כו". וראה לקו"ת אמור שם: "וספרתם לכם .. וספרתם הוא לשון בהירות, כמו אבן ספיר, וכן ע"ס

וספה"ע היא במשך מ"ט יום — להורות שמאירין אותה (את הבהמה, נה"ב) ע"י המט' יום:

מ"ט יום מורה על האור (יום) דמ"ט שערי בינה⁵⁰, שזהו (מ"ט שערים בלבד) ביכולת האדם להשיג, משא"כ שער הנו"ן אין ביכולת האדם להשיג, וכפי שמצינו שגם משה רבינו ע"ה, רק מט' שערים השיג ולא שער הנו"ן, וחסרון שער הנו"ן נאמר על זה "ותחסרהו גו' מאלקים" דוקא⁵¹, כי, שער הנו"ן הוא למעלה מעולמות.

וזהו שמאירין את הבהמה (נה"ב) ע"י האור דמ"ט שערים — שאור זה שייך לדרגת הבהמה, כיון שכל הבריאה היא כבהמה לגבי אדם העליון שעל הכסא, משא"כ שער הנו"ן שלמעלה מעולמות והוא בידעת הבורא (וכמ"ש הרמב"ן בתחלת פירושו על התורה⁵²), אינו שייך להארת הבהמה.

אלא שאעפ"כ שייך גם ספה"ע לשער הנו"ן, כיון שהמ"ט שערים הם הכנה ומבוא כדי לבוא לשער הנו"ן,

שלכן נאמר "תספרו — תאירו — חמשים יום"⁵³, וסופרים רק מט', כיון שע"י המ"ט שערים באים לשער הנו"ן,

ולכן, בגמר ספירת המט' — לאחרי שמאירים את הבהמה במ"ט השערים (ששייכים לבחי' בהמה) שעל ידם באים לשער הנו"ן — הרי

הוא לשון בהירות, וזהו וספרתם לכם היינו להמשיך ע"ס שיאירו לכם למטה (עיין בפרדס .. אמאי אקרי ספירות ע"ש השמים מספרים כו'. ועיין בזהר .. מאי מספרים כו' דנהרין כו').

(50) כלומר: נוסף לכך שמ"ט יום דספה"ע מורים על מ"ט פרטי המדות (ז' מדות כפי שכלולים מז') דנה"ב שעיקרה מדות, שבכל יום נעשה הבירור דמדה פרטית — מורים המ"ט יום דספה"ע גם על מ"ט שערי בינה, שבהם מאירים (ספירה מלשון אבן ספיר) את נה"ב, ועי"ז נעשה הבירור שלה.

(51) ראה ר"ה כא, ב: 'נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר (תהלים ח, ו) ותחסרהו מעט מאלקים". וראה ד"ה חמישים שע"ב תרנ"ג (סה"מ תרנ"ג ס"ע רסט ואילך).

(52) ושם: "בבריאת העולם חמשים שערים של בינה, כאילו נאמר שיהי' בבריאת המחצב שער בינה אחד בכחו ותולדותיו, ובבריאת צמח האדמה שער בינה אחד, ובבריאת האילנות שער אחד, ובבריאת החיות שער אחד .. ויעלה זה לבריאת בעלי נפש המדברת .. ומשם יעלה לגלגלים .. בכל אחד מהם שער חכמה אחד שלא כחכמתו של חבירו .. שהם נ' חוץ מאחד. ואפשר שיהי' השער הזה בידעת הבורא יתב' שלא נמסר לנברא" (ושם, ש"המספר הזה רמז בתורה בספירת העומר כו').

(53) אמור כג, טז. — וראה לקו"ת במדבר ושה"ש שם.

הבהמה נהפכת לאדם (ששייך לשער הנו"ן), ואז מקריבין שתי הלחם מחטים⁵⁴ שהוא מאכל אדם⁵⁵.

וזוהו שהנוסח דספה"ע הוא "היום שני ימים", ולא יום שני, כי, בכל יום מאירים (נוסף על המדריגה החדשה) גם המדריגות שהאירו בימים שלפנ"ז, כך, שביום השני האירו שתי מדריגות ("שני ימים"), ולא (רק) מדריגה שני' (יום שני)⁵⁶.

ולהוסיף, שבספה"ע יש ב' נוסחאות⁵⁷: "היום כו' בעומר" — פנימית, או "היום כו' לעומר" — מקיף [וכמ"ש באגה"ק סי"ג⁵⁸]. והענין — כי באמת ההארה שע"י הספירה היא בפנימית, אבל אין מרגישים אותה⁵⁹, עד עת קץ ש"וראו כל בשר גו"⁶⁰, ולכן אמרין "לעומר", כיון שמצד ההרגש שלנו — שאין אנו מרגישים ההארה בפנימיות — ה"ז כמו בבחינת מקיף⁶¹.

ובהיות חג השבועות המשך וסיום דחג המצות, שלכן לפעמים בא בחמשה כו'⁽⁶²⁾, שאין לו יום קבוע בחודש, כי אם תלוי בקביעות דפסח — הרי גם בו נרמזים ג' חלוקים הנ"ל דפסח מצה ומרור, כדלקמן.

54) תשא לך, כב ("וחג שבועות .. ביכורי קציר חטים") ובפרש"י ("שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים .. מנחה ראשונה הבאה מן החדש של חטים למקדש, כי מנחת העומר הבאה בפסח מן השעורים היא").

55) ראה לקו"ת אמור שם.

56) ראה גם לקו"ת במדבר שם.

57) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט ס"ז. וראה גם לקו"ש ח"ג ע' 1002 הערה 3. וש"נ.

58) באגה"ק שם (קיט, ב), בביאור הכתוב (תהלים לא, כ) "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך": "ומ"ש ליראיך ולא ביראיך, היינו, שכל מה שהוא בבחינת העלם .. בחי' זו אינה מלובשת תוך הגוף במוחו ולבו אלא הוא בבחינת מקיף מלמעלה כו"'. — ועפ"ז מבאר רבינו ב' הנוסחאות בספה"ע: "בעומר" — שמאיר בפנימיות, ו"לעומר" — שאינו אלא בבחי' מקיף.

59) ראה גם דרמ"צ כד, ב: "כל יו"ט האלו הגם שכעת אנחנו איננו רואים הגילוי, מ"מ, באמת הוא מאיר וזורח על נפש האדם בפנימיותו ממש .. אלא שהגוף אינו רואה בגילוי כו"'.
60) ישע"י מ, ה.

61) ולהעיר מתניא פמ"ח (סח, א): "כל אור א"ס ב"ה נק' סובב עלי' אף שהוא בתוכה ממש, מאחר שאין השפעתו מתגלית בה יותר רק משפיע בה בבחי' הסתר והעלם, וכל השפעה שבבחי' הסתר נקרא מקיף מלמעלה".

62) ראה ר"ה ו, ב: "עצרת פעמים ה' פעמים ששה פעמים שבעה". וראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתצ"ד.

ח. ובהקדם — דהנה, ישנם ג' שמות לחג השבועות: זמן מתן תורתנו⁶³, חג השבועות⁶⁴, יום הבכורים⁶⁵.

וחלוקם: השם זמן מ"ת — הי' גם בשנה הא' ליצי"מ, שאז ניתנה התורה. השם חג השבועות שהוא ע"ש ז' שבועות — מתחיל רק משנה הב' ליצי"מ, כי בשנה הא' ליצי"מ, מתן תורה, הי' (לא ביום החמישים, בסיום הז' שבועות, שאז הוא "חג השבועות", אלא) ביום נא' (66). והשם יום הביכורים — מתחיל רק משנתחייבו במצות ביכורים בכואם לארץ⁶⁷.

וענינם בעבודה — ובהקדמה:

בכלל הסדר הוא שצ"ל אתדל"ע ע"י אתדל"ת, כמרומז במארז"ל⁶⁸ "אשה מזרעת תחלה יולדת זכר", שכאשר האתדל"ע באה לאחרי הקדמת האתדל"ת, שזהו"ע ד"אשה מזרעת תחלה", אזי "יולדת זכר", שיש לה קיום וכו'⁶⁹. אבל הא גופא שאתדל"ע תלוי באתדל"ת (שיש בכחה של אתדל"ת לעורר אתדל"ע) הוא בחסד עליון, כי אין ערוך נברא לבורא, ואי אפשר לנברא להגיע למעלה משרשו, כידוע הראי' ממעין עין עיטם⁷⁰, ורק מצד חסדו ית' תלוי אתדל"ע באתדל"ת.

והנה, בעבודה דאתדל"ת גופא ישנם כמה מדריגות, והסדר בזה הוא במדת בשר ודם שהולך מן הקל אל החמור,

ולדוגמא: בקל יותר להיות ירא אלקים ליושב אהל ולא ליושב קרנות⁷¹,

— וכמו שלא רצו המרגלים ליכנס לארץ מטעם זה⁷², משום

(63) נוסח התפלה והקידוש.

(64) פ' ראה טז, יו"ד.

(65) פינחס כח, כו.

(66) ראה בארוכה שו"ע אדה"ז שם.

(67) קידושין לז, ב.

(68) ברכות ס, א. וש"נ.

(69) ראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך. תזריע כ, א ואילך. שה"ש כב, ב ואילך. ובכ"מ.

(70) ראה יומא לא, א (ובפרש"י): "שמע מיני' עין עיטם (ממנו באה אמת המים לבית טבילת שער המים שעל החומה) גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמות" (כמדת גובה שער המים ובנין כלי של שלש אמות מלמעלה להחזיק ארבעים סאה, שאי אפשר למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין משם). — ומזה מוכח שאי אפשר להגיע למעלה משרשו (ראה סה"מ תרפ"ט ע' 269. וש"נ).

(71) ראה גם תניא רפ"ל.

(72) ראה בארוכה "רשימות" חוברת יו"ד ע' 27 ואילך.

שלהיות ירא אלקים במדבר, במצב של יושבי אוהל, קל יותר ממצב של התעסקות בעניני הארץ ב"ארץ אוכלת יושבי" 73 —

ועד שארז"ל (פסחים מט, ב) עם הארץ אסור לאכול בשר, לפי שאינו יכול להעלות את הבשר, ולא עוד אלא שהבשר מורידו ומשפילו כו" 74, משא"כ תלמיד חכם.

ועד"ז שייך בכאו"א — שגם בעבודתו הפרטית ישנם דוגמת ב' סוגי עבודה הנ"ל, ועבודתו היא שהולך מן הקל אל החמור, שהתחלת עבודתו היא במעמד ומצב דיושב אוהל, ואח"כ יוצא לעבודתו בכיור העולם.

ט. וזהו ענין ג' השמות דחג השבועות בעבודה — שרומזים על ג' ענינים הנ"ל — החסד עליון שאתדל"ע תלוי באתדל"ת, וב' הדרגות דאתדל"ת מן הקל אל החמור (במדבר, ובכניסתם לארץ):

תחלת הכל הי' מתן תורה, לשון נתינה ומתנה (מלמעלה, באתדל"ע), שהקב"ה ביטל מצד עצמו הגזירה דבני סוריא לא יעלו לרומי כו" 75, ועי"ז שביטל הגזירה נתקשר אתדל"ע באתדל"ת, שיהי' בכחה של אתדל"ת לעורר אתדל"ע.

וענין זה (מ"ת, ביטול הגזירה, שע"ז נתקשר אתדל"ע באתדל"ת) יכול להיות גם בשנה הא' ליצי"מ, קודם העבודה 76, כיון שהי' בחסד עליון [ראה לקו"ת כפי' בחודש השני ליצי"מ 77].

(73) לשון הכתוב (בדברי המרגלים) — שלח יג, לב. — וראה לקו"ש ח"ד ע' 1043, שטענת המרגלים היתה שהארץ אוכלת את המתיישבים בה שגם הם נעשים בבחינת "ארץ", מלשון ארציות, ואינם מונחים עוד בענינים רוחניים בלבד, כמו בהיותם במדבר.

(74) לקו"ת בהעלותך לא, ד (וראה גם "רשימות" חוברת ז ע' 74).

(75) ראה שמור" פ"ב, ג: "משל למה"ד למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, כשבקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחוננים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחוננים", ומוסיף, "ואני המתחיל", היינו, שהי' זה מצ"ע.

(76) לכאורה הכוונה "קודם העבודה" שפועלת אתדל"ע, שזה לא הי' בשנה הא' ליצי"מ, וכנ"ל שמ"ת הי' ביום הנ"א, כיון שלא בא ע"י העבודה דהו' שבועות (וראה גם סה"מ מלוקט ח"א ע' שסה ואילך: "הגילוי דמ"ת הי' בדרך אתדל"ע שלא ע"י אתעדל"ת, שהגם שהיתה העבודה דספה"ע במשך הז' שבועות שבין יצי"מ למ"ת, הרי מובן, שע"י עבודה זו .. לא היו בערך להיות בבחי' כלי להגילוי דמ"ת (ורק נעשו מעין כלי), כי אם, שהגילוי דמ"ת הי' בדרך אתעדל"ע מצ"ע .. ומה שהוצרך להיות העבודה לפני מ"ת הוא רק בדרך הכנה בלבד" (ובהערה שם: "ואולי י"ל — להסיר דבר המונע").

(77) ראה לקו"ת במדבר ג, א — לאחר שמבאר ש"אי אפשר לבוא לבחי' מדרגות .. מדבר

משא"כ "חג השבועות" — ע"ש ז' שבועות (מ"ט יום) דספה"ע, שמורה על העבודה דאתדל"ת בכירור המדות, וזה (אתדל"ת) דוקא יגרום יום הנו"ן, אתדל"ע — ה"ז שייך רק אחר מ"ת, בטול הגזירה, כנ"ל.

אבל, גם אז (אחר מ"ת, שישנה כבר העבודה דאתדל"ת שגורמת אתדל"ע), הרי משך זמן היו בני" במדבר — במעמד ומצב דיושבי אהל — ולא היו שייכים לעבודה בענינים הגשמיים, וכפרט ביכורים שהם דוקא מפירות מובחרים ביותר, שלכן אין מביאים מפירות שבעמקים כו' (בכורים פ"א מ"ג⁷⁸) — הרי בודאי שהעבודה בפירות מובחרים ביותר, שמורה על תוקף הגשמיות, לא היתה שייכת בהיותם במדבר. ונמצא, שאז היתה רק דרגא ראשונה דאתדל"ת, עבודה קלה דיושבי אוהל.

ורק אח"כ באו לארץ ישראל, ישראל דייקא, ע"ש "שרית עם אלקים"⁷⁹, בגימטריא הטבע⁸⁰, שמתגבר על הטבע ופועל שגם בטבע יהי' נראה למעלה מן הטבע, ואז נתוסף מצות בכורים — שעש"ז נקרא "יום הביכורים" — שמורה על העבודה בענינים הגשמיים בכלל,

סיני ואוהל מועד [נהגדלת הצמאון ממטה למעלה, והמשכה מלמעלה למטה לרות הצמאון, כמבואר לפני"ז] .. עד שיפריד מנפשו קודם חלאת טומאת הרע גמור .. סור מרע .. והוא ענין יציאת מצרים" — "וזהו באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים כו', כי בחי' חודש ובחי' שנה הכל א', וצ"ל בבחי' שנית מיציאת מצרים, דהיינו אחר שיהי' סור מרע גמור בתכלית, ואזי יכול לבוא לידי בחי' ומדרגת מדבר סיני ואוהל מועד כו'" (ובהמשך הענין: "הבחי' ראשונה דיצי"מ בחדש הראשון זהו בחי' סור מרע והוא בחי' ומדרגת אתכפיא סט"א, וזהו יסוד היסודות, ואח"כ החדש השני .. בחי' אתהפכא כו'").

ואולי כוונת רבינו לבאר שאף שביצי"מ הי' הענין דסור מרע, אין זה אלא הקדמה לעבודה (אתדל"ת) בלבד*, ואילו העבודה עצמה — שמתחילה לאחרי ביטול הגזירה במ"ת — היא בבחי' השנית מיצי"מ, אחר שנעשה סור מרע גמור בתכלית, שאז יכול להיות העבודה בב' האופנים דהעלאה והמשכה (מדבר סיני ואוהל מועד), ב' האופנים דחיבור עליון ותחתון.

(78) ובפי' הרע"ב: "לפי שהן גרועין".

(79) וישלח לב, כט.

(80) פרדס שיי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל — קכא, ב). של"ה פט, א.

קפט, א. ועוד.

(* ולהעיר, שענין זה גופא הי' מצד אתדל"ע — כבלקו"ת שם: "ובמדרש .. איתא שלא יצאו ישראל ממצרים אלא בזכות אוהל מועד, היינו כי אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו .. ועזר זה הוא בזכות בחי' אוהל מועד הנ"ל" — שלכן הי' רק באופן של אתכפיא בלבד, כי גילוי הבא מלמעלה אינו פועל אתהפכא, כי אם ע"י עבודת האדם דוקא (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1302. סה"מ מלוקט ח"ה ע' רסה).

ובפרט בפירות מובחרים ביותר כו', שזוהי דרגא הב' באתדל"ת (עבודה קשה יותר, שבאה לאחרי דרגא הא', מן הקל אל החמור).

י. ובהמשך לג' הענינים דפסח מצה ומרור הנ"ל, הרי יש דוגמתם גם בחג השבועות:

(יום ה) ביכורים, פירות היותר מובחרים — אין נוהגים אלא בפני הבית (שקלים פ"ח מ"ח). וזהו ע"ד הנ"ל במצות קרבן פסח שאינה נוהגת אלא בפני הבית, כך, שמצות אכילת פסח — בשר, הרחבה, דוגמת ביכורים שהם פירות היותר מובחרים — אין עתה אחר שחרב ביהמ"ק⁸¹.

זמן מתן תורתנו — אין בזה חלוק בין זמן הבית וזמן הגלות. וזהו ע"ד הנ"ל במצות מצה — לחם, הכרחיות — שגם עתה היא מן התורה כמו בזמן ביהמ"ק.

וחג השבועות, התלוי בספה"ע — הרי בזמן הבית הי' מן התורה, משא"כ עתה שאינו אלא מדברי סופרים, וכפסק ההלכה בשו"ע או"ח סי' תפ"ט ס"ו ע"פ דעת רוב הפוסקים⁸². וזהו ע"ד הנ"ל במצות מרור — ירקות, שאינם הכרח כ"כ — שבזמן הזה חיובה רק מדברי סופרים.

(81) אולי כוונת רבינו שפסח ומרור, בשר, הבא מתוך הרחבה, וירקות, שגם הם הוּסְפָה על המוכרח ביותר — הם ב' אופנים בעבודת הביכורים*, ומן הקל את הכבד: תחילה ירקות, שהירידה בגשמיות אינה גדולה כ"כ, ואח"כ גם בשר, ירידה גדולה יותר (כנ"ל שעם-הארץ אסור לאכול בשר) — ע"ד החילוק בין ב' אופני אתדל"ת המרומזים בהשמות חג השבועות (עבודת המטה, אבל בדרגא נעלית, יושבי אוהל — ע"ד ירקות) ויום הביכורים (עבודה למטה ביותר, בענינים גשמיים, בהכניסה לארץ — ע"ד בשר). וזהו שפסח (בשר) וביכורים אינם אלא בזמן שביהמ"ק קיים, שאז ישנם כחות נעלים יותר כדי לירד ולפעול גם למטה ביותר.

(82) בשו"ע שם: "אם פתח ואמר בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ד' שהוא סבור שהם ד' ונזכר וסיים בה' והם ה', או איפכא, שהם ד' ופתח אדעתא דלימא ארבעה וטעה וסיים בה', אינו חוזר ומברך". ובט"ז שם (סק"ט) מביא מדברי הב"י מ"ש הר"ן בשם רוב הפוסקים שספירה בזמן הזה דרבנן, וספיקא במילי דרבנן לקולא, ולכן פסק שאינו חוזר ומברך.

(* משא"כ בלחם (מצה). המוכרח לקיום הגוף — אין (כ"כ) עבודת הביכורים, וכנ"ל שאין צ"ל בזה מרידות, כיון שכך נוצר בטבעו.